

“Les neurones i les hormones no s’han aclarit mai entre elles”

De vegades hi ha llibres estranys. El que a partir del mite d’Eros i Psique d’Apuleu han escrit en paral·lel Xavier Rubert de Ventós i la seva filla Xita, ‘La batalla del amor contra el deseo’ (Milenio: Lleida, 2014), és un d’aquests llibres rars.

No és habitual que l’autora confessi que en va fer la primera versió a tretze anys (i la darrera a disset!) i que el seu pare, un dels filòsofs que més han marcat el pensament català al darrer mig segle, repregui un dels temes centrals de la seva obra, el desig, en una conversa amb la seva filla sobre el tema etern del desig contra l’amor –o el que és (quasi) el mateix, de la cultura i l’artifici com a necessitat primària. En parlem en un bar de la Diagonal barcelonina, un dia de tardor.

—XITA RUBERT: L’origen del llibre ve de fa anys, de quan el papà m’explicava històries que després vaig descobrir que eren mites clàssics. El mite d’Eros i Psique em va agradar especialment;

aleshores vivíem als Estats Units i vaig escriure aquest text abans i tot de llegir el mite d’Apuleu. Més tard vaig començar a treballar a partir del conte i la meua versió va resultar en un teatret. Sempre m’ha agradat escriure i ara prefereixo la narrativa, però quan era més petita el format del guió era el que em sortia.

—A *Crítica de la modernidad*, Xavier Rubert va plantejar la crítica del desig com a tòpic modern. Ara vostè, Xita, ha escrit una obra de teatre a partir del mite i el seu pare hi ha adjuntat una part més reflexiva.

—X. RUBERT: El teatre té un punt de costumista i em permetia jugar amb canvis de temps i d’època. El llenguatge del teatre pot ser una mica cínica, o

SEBASTIÀ CAZAR-BADIA

Xavier Rubert de Ventós i la seva filla Xita.

almenys permet fàcilment el cinisme, comparat amb el de la filosofia, i en el cas del meu text crec que esdevé evident. A més, quan el papà m'explicava aquests contes els donava una profunditat que jo no podia pretendre portar més enllà, i potser per això vaig anar-me'n a l'altre extrem.

—XAVIER RUBERT DE VENTÓS: I la filosofia té sempre un punt de crítica de la crítica, i això la distingeix de la pedagogia. Per això el discurs de cadascú en el llibre té un fons comú, però una manera d'aproximar-s'hi diferent.

—**A Xita Rubert li ha tocat ser filla d'intel·lectual, amb pare filòsof i mare poeta i novel·lista: què li passa a una adolescent en aquest món?**

—X. RUBERT DE VENTÓS: És una pregunta difícil. És dura. Però ella mateixa també és dura. I ara et dirà: "Sóc dura perquè tinc raó".

—X. RUBERT: No sé què dir-te... Potser "m'ha passat" que sóc bastant crítica, no només amb allò extern sinó amb mi mateixa, exigent amb el que faig. Em trobo dubtant constantment, em pregunto, torno a pensar; i sovint l'acció es retarda, o, pitjor encara, no arriba. Això m'ha anat passant cada cop més a mesura que he crescut, i, ara que ho observo clarament en els meus pares, em penso que deu ser una condició genètica.

—X. RUBERT DE VENTÓS: Jo no volia que ella fes filosofia...

—X. RUBERT: Ni tu ni la mamà. M'heu anat donant llibres, és clar, però mai m'heu *adoctrinat* en literatura ni en filosofia. Ara estic estudiant lletres i és el que de debò m'agrada.

—X. RUBERT DE VENTÓS: A la meua filla li costa menys que a mi escriure. Jo suo per escriure i ella no. Quasi m'emprenya la naturalitat, el *naturalisme*, amb què li surten les paraules.

—X. RUBERT: Al text, jo potser trobo el joc irònic massa explícit.

—**En qualsevol mite sempre hi ha alguna cosa de record que no diu el seu nom.**

—X. RUBERT DE VENTÓS: En aquest cas, hi ha un record concret: t'explicava contes de petita, sí, però el d'Eros i Psique en va ser *un de migdiada*: va ser quan érem a Harvard, un dia que havíem acabat de dinar a casa de la Teresa Guillén [filla del poeta Jorge Guillén], i et vaig portar a fer la mig-

diada. "Migdiada sense conte?", em vas dir.

—**Un dels temes que recorren el pensament de Xavier Rubert és la crítica del desig.**

—X. RUBERT DE VENTÓS: Em va crispar bastant la *philosophie du désir*. En un moment determinat, la filosofia dominant i *progressista* deia: "Hi ha el desig i el poder; i això és tot". No, home! Vaig dir: no, maco, hi ha l'amor, que és molt més cursi i també molt més bonic! A través de l'anàlisi del mite d'Eros i Psique que he treballat en diversos llibres, vaig fer una defensa de l'amor i de l'enamorament. El desig i el plaer són conservadors perquè et reconcilien amb l'entorn i al capdavant són sovint *esperables*. Et donen un paper pautat i són purament biològics.

—**El desig és massa esperable?**

—X. RUBERT DE VENTÓS: L'amor va passar una època que era com *de dretes*. Però jo defenso l'amor, que és complex, enfront del pur desig, que l'únic que fa és defensar la reproducció de l'espècie. Allò de debò *contestatari* és l'amor, perquè no permet sintetitzar amb el món, ni fer sistema amb el món. A l'època que em va començar a interessar el mite d'Eros i Psique, Levi-Strauss deia: "Només hi ha dues coses que estan prohibides arreu: l'incest i l'assassinat". Sempre he pensat que les coses són molt més complexes. En el plaer deixes de ser. En el desig ja no saps si tu estàs tocant el piano o si tu ets el piano que l'altre toca. L'enamorament està molt més ple de matisos, d'individualització... Afrodita és la deessa del plaer i Eros i Psique representen, en canvi, la complexitat, molt més moderna, de l'amor. La dona fa una opció per Eros.

—X. RUBERT: La dona sempre tria.

—X. RUBERT DE VENTÓS: El que impressiona de Psique, o de Mariana Alcofarado [la monja portuguesa], és que són dones fortes. Roben als déus l'amor, com Prometeu els havia robat el coneixement; són una barreja d'astúcia i tendresa.

—X. RUBERT: Psique en el mite és una dona que "es deixa salvar" per Eros, però que, en realitat, ho organitza tot d'una manera molt teatral. Quan Afrodita l'obliga a fer coses absurdes per tal de recuperar Eros, ella les fa amb astúcia. Però també sap calcular i permetre's aquesta dosi de tendresa: s'adona que havent treballat massa ha deixat Eros

SERGIAL CAZAR-BADIA

fora de joc; per això ella es desmaia... o ho fa veure. Perquè aleshores arribi el nen, Eros, li doni el petó i la salvi.

—X. RUBERT DE VENTÓS: Perquè ell, el mascle, sigui l'heroi o, com a mínim, se'n senti.

—X. RUBERT: Ella sap que l'home necessita una dosi de protagonisme, li fa sentir que té el paper principal. Psique no diu a Eros: "Que bonic que ets"; li ho fa sentir, que és quelcom molt més astut. Per això en la meua obra de teatre Eros té, doncs, un rol que ridiculitza, és literalment el nen petit castigat a casa de la seva mare Afrodita, un nen que obedeix, un personatge sense paper fins que no li'n dona Psique un desmaiant-se.

—X. RUBERT DE VENTÓS: Al mite hi ha un diàleg terrible de Psique amb Prosèrpina, la deessa dels inferns. Prosèrpina avisa Psique que, si vol sortir de l'Hades, ha de ser cruel. Li diu quelcom així: "Quan surtis del món dels morts et trobaràs gent que implora la teua pietat, que vol compassió, que prega ajuda perquè està afogant-se, i no els hauràs d'escoltar. Els has de deixar morir per-

Xita Rubert, de 17 anys, ha escrit l'obra de teatre i Xavier Rubert de Ventós hi ha fet un capítol reflexiu sobre el mateix tema.

què el destí està tancat. Has de saber ser cruel!”.

—**L'amor és cruel?**

—X. RUBERT DE VENTÓS: És dur. És allò més cruel. I ho dic en presència de l'objecte...

—X. RUBERT: De l'objecte de l'amor.

—**I al mateix temps és inevitable.**

—X. RUBERT DE VENTÓS: Estadísticament inevitable. El millor que m'ha passat a la vida i el que tornaria a fer. Fer el papallona. Potser amb una mica més d'atabalament. Ortega deia que l'amor consisteix en una malaltia de l'atenció.

—X. RUBERT: Explica'm això d'Ortega.

—X. RUBERT DE VENTÓS: Vol dir que tens un món fet, construït, i apareix ella, o ell, i tot allò se'n va en orris: quan ho tens tot organitzat, ve l'amor i ho desmunta. Ortega vol dir que la falta de vigilància pot arribar a ser molt perillosa. Aristòtil distingeix *nous poietikos*, la producció, la feina, i el *nous patetikos*, la capacitat per deixar-te envair pel que estàs vivint, sense anticipar-ho. L'amor és patètic, en el millor sentit de la pa-

raula, No és fàcil deixar que les coses et parlin en comptes de parlar a les coses. *Let it be* —deixa que les coses et passin— és un principi aristotèlic.

—X. RUBERT: Quan calculo, em faig horaris, etcètera, tu em dius sovint que no sigui tan organitzada, que em deixi anar, que tingui almenys una hora al dia per tal que el món faci la seva, que no vulgui dominar-ho i controlar-ho tot. Que em passi el dia i no que jo passi el dia. Que deixi que m'arribin les fletxes.

—**És cosa de caràcter?**

—X. RUBERT DE VENTÓS: Jo sóc molt *gelatina*, molt patidor; i m'han seduït les dones que precisament em posaven en la realitat, que em feien caure del burro. M'he buscat, així, persones dures i els fills m'han sortit meitat i meitat amb una barreja de tendresa i duresa.

—X. RUBERT: Pot ser.

—X. RUBERT DE VENTÓS: En l'amor és inevitable equivocar-se, o altament probable, perquè entre les hormones i les neurones no s'han aclarit mai.

—**Suposo que és inevitable preguntar si l'amor és un déu...**

—X. RUBERT DE VENTÓS: Sobre Déu faria la crítica que s'ha fet des d'Epicur fins a Thomas Mann a *La muntanya màgica*: fabricar artefactes sense tendresa és ser cruel, el meu ateisme és no tolerar un artefacte que produeix dolor, gana, que produeix lletjor banal, objectes mal fabricats. Si Déu fos dona, la cosa seria potser diferent... però no pas a l'estil d'Afrodita.

—**I suposo que també és inevitable dir que la cultura no és una alternativa a Déu...**

—X. RUBERT DE VENTÓS: La cultura ja no salva, ja no és un criteri: si llegir és deixar-se perdre, si consisteix a deixar-se prendre i perdre pel que llegim, avui no es llegeix. Es busca, se sap què es vol trobar, es busquen els arguments que et justifiquen i això té poca cosa a veure amb el que s'entén per llegir.

—X. RUBERT: Ara, més que llegir, es consulta...

—X. RUBERT DE VENTÓS: Quan vàrem estar a Boston, la Xita es va quedar impressionada pels amics que va conèixer al barri jueu de Brookline, on vivíem; els trobava cultes, enginyosos, els agradava explicar les seves percepcions, i li semblava que per a ells la intel·ligència encara era tema. Eren nois que encara consideraven que tenia sentit, o que era divertit, discutir una frase o un quadre.

—X. RUBERT: És veritat. I tenien el costum de llegir, allò “es feia”. És curiós que ni tu ni la mamà m'heu obligat mai a llegir: em recriminàveu que llegia o escrivia en comptes de fer el treball de l'escola, i m'ho trametieu al mateix temps. Em censuràveu i alhora m'incitàveu.

—**I ser jove és difícil...**

—X. RUBERT: Jo no he estat jove abans que en aquest moment, o sigui que no sé si ser jove es difícil: només puc intuir el que degué ser, però puc parlar-te amb coneixement de causa d'ara: quelcom difícil de ser jove ara és que t'interessi alguna cosa que interessa a una generació que precisament no és la teva —la literatura o la filosofia, per exemple. Tot i que no em sembla una catàstrofe: almenys els qui trien això ho fan amb el cor.

I en termes més generals, no sabia què dir-te, tothom em diu que estic en la millor edat: volen dir que d'ara endavant tot va de baixada?

Ramon Alcoberro